

**ЖИВАТА ВРЪЗКА НА КАТЕДРАТА ПО СОЦИАЛНА МЕДИЦИНА НА
МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ-ВАРНА С ПРАКТИЧЕСКОТО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ**

Д-р Цветана Кондова – завеждащ

Организационно методично отделение на

Първостепенната окръжна клинична болница (ПОКБ) – Варна, 1975-1980 г.

**COLLABORATION BETWEEN THE DEPARTMENT OF SOCIAL MEDICINE,
MEDICAL UNIVERSITY OF VARNA AND HEALTHCARE PRACTICE**

Dr Tsvetana Kondova

Director of the Organizational Methodological Department of

The District Clinical Hospital – Varna, 1975-1980

РЕЗЮМЕ

Представена е ползотворната колаборация между научно звено и специалисти по общественото здраве от практиката. В периода 1973-76 г. е приложен нов подход към изучаване на заболяемостта и здравето на работещите във Варненски окръг. Осъществен е пълен цикъл на действие за общественото здраве: от мащабно медико-социално изследване, фокусиране върху резултатите, които подлежат на въздействие от страна на отговорните институции, широкото им разпространение към обществеността, инициране на процесите за подобряване здравето на работещите чрез създаване на единен фронт за профилактика.

Ключови думи: *сътрудничество, научно звено, общественото здравна практика*

ABSTRACT

The fruitful collaboration between a scientific unit and public health specialists from the practice is presented. From 1973 to 1976 a new approach to investigating health of the working population in Varna district has been developed. A full cycle of public health action has been applied: from a large-scale epidemiological and sociological study, through focusing on the results that are possible to change from the institutions, their widespread dissemination to the public and initiation of the processes improving the health of workers by mass prevention.

Key words: *collaboration, scientific unit, public health practice*

През 70-те години на миналия век имах щастлива възможност да сътруднича на научноизследователската дейност на Катедрата по социална хигиена (медицина) при Медицински университет - Варна, ръководена от проф. д-р Иванка Николаева, която същевременно бе и главен лекар на Първостепенната окръжна клинична болница (ПОКБ) - Варна.

Работих като експерт по контрола и анализа на трудово-лекарската експертиза на заболяемостта с временна нетрудоспособност (ЗВН) на работниците и служителите във Варненски окръг в Държавното обществено осигуряване (ДОО) при Окръжния съвет на българските професии (ОС на БПС). Бях ориентирана, че екипът на катедрата е изградил и поддържа жива връзка с практическото здравеопазване на окръга. От него черпи съзвучна с потребностите на времето научноизследователска тематика, пренася национален и международен опит и подпомага модернизацията на управлението на здравеопазването.

Споделих с проф. Николаева идеята ми за прилагане на нов подход за комплексно проучване на ЗВН, тъй като рутинната методика на ДОО даваше непълна и едностранчива информация за нивото и

структурата ѝ. Показателите на ЗВН се изчисляваха върху средносписъчния състав (постъпили и напуснали) работници и служители през годината. Този начин не позволяваше откриването на често и продължително боледуващи лица, които се нуждаеха от индивидуални мерки за опазване и укрепване на здравето. Проф. Николаева одобри идеята ми и заедно с проф. К. Иванов, доц. Н. Фесчиева и социолога Р. Камбурова, изработихме модел на комплексно проучване на ЗВН.

Във Варненски окръг в периода 1965-1975 г. съществуваше тенденция за увеличаване на ЗВН под въздействието на различни специфични фактори, свързани с формата, характера и организацията на труда на работниците в различните отрасли на промишлеността (корабостроене, машиностроене, химическа и циментова промишленост, текстилна, хранително-вкусова промишленост, транспорт и строителство). По това време в нашата страна нямаше практика да се изследва влиянието на извънпроизводствените фактори - жилищно-битови условия, хранене, ангажираност с деца, начин на прекарване на седмичен и годишен отход, физическа активност и др. върху ЗВН.

Всичко това очерта и целта на нашето изследване: изучаване на комплекс от биологични, производствени, социално-битови и поведенчески фактори, формиращи ЗВН във Варненски окръг. Предложеният от екипа модел на проучването бе одобрен от ОС на БПС (отдел ДОО) и Окръжен народен съвет-Варна (Отдел „Народно здраве“) и през 1973 г. бе разпоредено организиране и провеждане на проучването.

Катедра „Социална хигиена“ и Катедра „Хигиена“ при Медицински университет, Отдел ДОО при ОС на БПС, Отдел НЗ при ОНС извършиха подготовката, организацията и провеждането на комплексното медико-социологическо изследване на ЗВН.

Обект на изследването бяха работниците от промишлените предприятия на Варненски окръг. Приложена бе собствена методика за „полицева“ регистрация на заболяемостта с временна нетрудоспособност. Изследването бе репрезентативно чрез непреднамерен подбор от активното трудово население на окръга (без селскостопанските работници) – общо 164 500 лица. Извадката включваше 4065 работещи (2167 мъже и 1898 жени) от 30 предприятия.

Разработена бе анонимна анкетна карта с 56 въпроса и карта за извличане на информация от документи: лична амбулаторна карта, болнични листове, санитарно-хигиенна характеристика на работните места по данни от ХЕИ. По такъв начин се обвързваха обективните данни за конкретните работни места с характеристиките на личността и здравето на работника. Събраната информация бе обработена от Електронно изчислителния център-Варна.

Екипът ни в хода на работата по проучването споделяше с проф. Николаева затруднения и пропуски, намирахме заедно решения за съдействие от ръководствата на предприятията. Давахме си сметка, че провеждането на първото в страната мащабно комплексно социално - хигиенно изследване на влиянието на производствени, социално-битови и поведенчески фактори върху формирането на нивото и структурата на ЗВН ще ни среща с непознати трудности, но и ще трасира пътя на бъдещи изследвания от този род.

Получиха се многопластови резултати, които представиха много по-богата картина на заболяемостта, водеща до временна нетрудоспособност, разкри се относителната тежест на изследваните фактори в различните видове промишлености / предприятия, както и връзката с начина на живот в отделните възрастово-полови групи. По установените зависимости или тенденции на връзки между ЗВН и факторите, които я обуславят, предстоеше още изследователска работа, но най-важните

изводи трябваше не само да станат известни на всички институции, ангажирани със здравето на работещите, но и да бъдат основополагаща база на действия за неговото подобряване.

Проф. Николаева стана инициатор на идеята за провеждане на Национална научно-практическа конференция за представяне значимостта на проучването и неговите резултати. Впечатляваща беше активността, инициативността за участие на специалисти от висшите медицински училища, научните институти и практическото здравеопазване от цялата страна в Националната научно-практическа конференция (14 -15.06.1976 г.).

При откриването на конференцията председателят на Окръжния народен съвет на Варна - Атанас Петров подчерта: „Предпазването от заболявания в трудовия процес е наша обща цел. Това е въпрос, който не може да бъде решаван единствено и изолирано само от здравните органи, тъй като здравето на човека се определя от сложен комплекс биологични и социално-икономически фактори, които зависят от дейността на много ведомства, обществени организации и всеки отделен човек. На базата на проучването ние обединихме усилията на варненската общественост за създаване на масова опора на здравеопазването чрез изграждане на единен обществен фронт на здравната профилактика за опазване на здравето и дълголетието на трудещите се, което е наш дълг.“

На конференцията бяха представени 3 основни доклада и 39 научни съобщения:

1. „Ролята на биологичните и социалните фактори при формиране на заболяемостта с временна нетрудоспособност на работниците във Варненски окръг.“ - К. Иванов, Ц. Кондова, Г. Дюлгеров, Б. Герганова. Медицинска академия, Медицински факултет, Варна; ОС на БПС -отдел ДОО; и ОНС -отдел НЗ- Варна;

2. „Влиянието на някои хигиенни, физиологични и ергономични фактори върху нивото на заболяемостта с временна нетрудоспособност във Варненски окръг.“ Б. Стефанов и Т. Паламаров. Медицинска академия, Медицински факултет - Варна, ХЕИ – Варна;

3. „Разпространение и характеристика на професионалните заболявания във Варненски окръг през периода 1962-1975 г.“ Д. Дочовски, Г. Капрапов, Л. Тонева, Медицинска академия, Медицински факултет – Варна, Обединена работническа болница – Варна.

Представена бе и богата палитра от различни проучвания на здравето и трудоспособността на работещите в различни отрасли на промишлеността в България. Участниците в конференцията показаха, че имат потенциал и професионална

готовност да приложат „науката в най-непосредствена помощ на практиката“.

Важен аспект на значимостта на конференцията бе проблематиката и подходите за нейното изследване. За първи път вниманието бе насочено към комплексни обяснения на ЗВН, причините се търсеха не само в трудовите условия, но и в ежедневния живот на хората, в това число жилище, хранене, начин на живот и здравно поведение. Този комплексен подход даде отражение върху всички следващи научни изследвания, които приеха новата насока и методика за проучване на заболяемостта с ВН.

От докладите и многобройните съобщения изкристализираха четири основни проблема. Първият бе състоянието на работната среда и влиянието ѝ върху здравето на работника. С най-голяма честота са шумът, вибрациите и неприятните отклонения от параметрите на микроклимата, които произхождат преди всичко от организационни и санитарно хигиенни слабости, но увеличават нивото и интензитетът на ЗВН.

Вторият проблем бе за професионалните вредности и професионалната заболяемост. Направен бе един общ извод, че е инсуфициентна информацията за честотата на професионалните заболявания. Много автори убедително доказват, че има скрита професионална заболяемост. Сред причините се посочва недостатъчна подготовка по професионална патология и квалификация на здравните работници/екипи, недостатъчно добро познаване характера и степента на влияние на параметрите на микроклимата, на производствените вредности, на технологичните процеси в промишленото предприятие. Като сериозен недостатък се отчита липсата на диференциран проф-патологичен скрининг, който лежи в основата на пълната диспансеризация на работещите в промишлеността.

Третият проблем засяга анализа на заболяемостта с временна нетрудоспособност, третиран в медико - икономически аспект. Почти всички автори критикуват рутинна методика за анализ на ЗВН и правят извод, че липсват данни за носителите на ЗВН, за тяхната възрастова, полова, професионална и стажова характеристика. Авторите на изследванията правят едно целесъобразно предложение. Недостатъкът на методиката, която се ползва официално да бъде компенсиран с периодични комплексни социално-хигиенни изследвания на 3 до 5 години по лицевия метод. Това предложение бе поставено за обсъждане от ръководството на МНЗ.

Четвъртият проблем, малко изследван е този за комплексното влияние на биологичните и социални фактори върху заболяемостта и

трудоспособността на работниците. Комплексността на факторите определя и трудността на методическите подходи. Представени бяха убедителни данни, доказващи ролята и мястото на битовите, производствените, социално-психологическите фактори върху формиране нивото и структурата на ЗВН.

Богатият изследователски материал даде възможност да се направят ефективни предложения пред административно-стопанските ръководства, пред профсъюзните и здравните органи за изработване на научно обосновани профилактични програми и планове за социално развитие на колективите.

В заключителното слово проф. д-р Иванка Николаева, очерта фактите, които обуславят голямото значение на проучването и последвалата го Национална научна конференция.

„От една страна това е замисълът и начинът на нейното провеждане. Конференцията се организира под патронажа на три инстанции - администрация, профсъюзи и здравни органи. Това не е случайно, защото нашата дългогодишна практика недвусмислено доказва, че ефективното решаване на проблемите на здравето и трудоспособността на нашите работници е възможно само при координирана, целенасочена и комплексна дейност на държавата, обществото и здравната организация... Конференцията ще изиграе предвидената ѝ роля само при едно условие: ако всички изводи и препоръки на базата на богатата и многообразна изследователска дейност получат реализация в практиката в цялата страна.“

След конференцията подготвихме и съставихме с проф. К. Иванов книга с основните доклади и научни съобщения „Проблеми на здравето на работещите в промишлеността“. Научен редактор бе проф. И. Николаева.

Книгата бе отпечатана на 18.11.1977 г. в тираж 1650 екземпляра, които Отдел ДОО при ОС на БПС - Варна изпрати на участниците в националната научно-практическа конференция, на административно-стопанските ръководства, на профсъюзните и здравните служби на промишлените предприятия.

В писмото с изпратената книга „Проблеми на здравето на работещите в промишлеността“ четем следното: „Авторите на книгата „Проблеми на здравето на работещите в промишлеността“ ще бъдат удовлетворени от своята пионерска работа, ако книгата помогне за намирането на конкретни решения от всички, чиито дълг е опазването и укрепването на здравето и творческото дълголетие на работещите хора.“

Така, през 1973-76 г. бе приложен нов подход към изучаване на заболяемостта и здравето на

работещите хора. Осъществен бе цикълът: мащабно медико-социално изследване, фокусиране върху резултатите, които могат да бъдат обект на въздействие от страна на отговорните институции, широкото им разпространение (чрез конференция и книга), създаване на възможности за съвременно (за тогавашния етап) управление на процесите за подобряване здравето на работещите чрез създаване на единен фронт на профилактика. Това беше важна стъпка в поемане на реална отговорност от съответните институции за здравето на работниците.

Литература:

1. Н. Фесчиева, Ц. Кондова, Проф. Д-р Иванка Николаева - радетел за обществено здравеопазване. Стено, Варна, 2014 с. 37-39.
2. Проблеми на здравето на работещите в промишлеността. Научно-практическа конференция Варна, 14-15 юни 1976 г. Профиздат, с. 5-22; 23-30; 31-37; 175-177.
3. Социологически изследвания в здравеопазването на Варненски окръг (1968-1978 г.) ДП „Ст. Добрев-Странджата“ 1980 с. 52-59